

DOI: 10.52363/2414-5866-2026-1-8
УДК 35:32-027.511:340.132.6(477)(100)

Пархоменко-Куцевіл Оксана, доктор наук з державного управління,
професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID: 0000-0002-0758-346X

Parkhomenko-Kutsevil Oksana, Doctor of Science in Public Administration,
Professor, Head of the Department of Public Management and Administration
of the Hrigoriy Skovoroda University in Pereyaslav

УДОСКОНАЛЕННЯ ЛОБІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ СВІТОВОГО ДОСВІДУ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

IMPROVING LOBBYING ACTIVITIES IN UKRAINE IN LIGHT OF INTERNATIONAL EXPERIENCE: A PUBLIC ADMINISTRATION PERSPECTIVE

У статті досліджено проблематику удосконалення лобістської діяльності в Україні в контексті державно-управлінського аспекту з урахуванням провідного світового досвіду регулювання лобізму. Проаналізовано сутність лобізму як інструменту взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства, а також як механізму впливу на процеси формування та реалізації державної політики. Особливу увагу приділено нормативно-правовим засадам регулювання лобістської діяльності в Україні, зокрема положенням прийнятого Закону України «Про лобізм», який закладає основу для інституціоналізації та легалізації лобістської практики.

У роботі розглянуто ключові проблеми становлення цивілізованого лобізму в Україні, серед яких – недостатня прозорість взаємодії між суб'єктами впливу та органами влади, ризики корупційних практик, обмежений рівень інституційної спроможності державних органів щодо контролю за лобістською діяльністю, а також відсутність усталеної культури легального представництва інтересів. Здійснено порівняльний аналіз досвіду регулювання лобізму в країнах Європейського Союзу та США, де функціонують ефективні моделі реєстрації лобістів, розкриття

інформації про їхню діяльність, а також механізми парламентського та громадського контролю.

На основі узагальнення міжнародного досвіду сформульовано пропозиції щодо удосконалення лобістської діяльності в Україні, зокрема: посилення прозорості через створення відкритих реєстрів лобістів і лобістських контактів; удосконалення механізмів звітності та підзвітності; запровадження дієвих етичних стандартів і кодексів поведінки; підвищення ролі громадського контролю; а також розвиток цифрових інструментів моніторингу впливу на процеси прийняття рішень. Окреслено необхідність гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами врядування.

Зроблено висновок, що інституціоналізація лобізму як прозорого та регульованого процесу є важливою передумовою підвищення ефективності державного управління, зміцнення демократичних інститутів та забезпечення балансу між публічними та приватними інтересами в Україні.

Ключові слова: лобіювання, конфлікт інтересів, публічне управління, запобігання корупції, органи державної влади, публічна доброчесність, інститут громадянського суспільства.

This article examines the issue of improving lobbying activities in Ukraine within the framework of public administration, taking into account leading international experience in regulating lobbying. The study analyzes the essence of lobbying as a mechanism of interaction between public authorities and civil society institutions, as well as a tool influencing the formation and implementation of public policy. Special attention is given to the legal and regulatory framework governing lobbying activities in Ukraine, particularly the provisions of the recently adopted Law of Ukraine "On Lobbying," which establishes the foundation for the institutionalization and legalization of lobbying practices.

The paper identifies key challenges in the development of a transparent and civilized lobbying system in Ukraine. Among them are insufficient transparency in interactions between influence actors and public authorities, risks of corrupt practices, a limited institutional capacity of state bodies to monitor lobbying activities, and the absence of a well-established culture of lawful interest representation. A comparative analysis of lobbying regulation in the European Union and the United States is conducted, where effective models of lobbyist registration, disclosure of lobbying activities, and mechanisms of parliamentary and public oversight are in place.

Based on the synthesis of international experience, the article formulates a set of recommendations for improving lobbying activities in Ukraine. These include enhancing transparency through the establishment of open registers of lobbyists and lobbying contacts; strengthening reporting and accountability mechanisms; introducing effective ethical standards and codes of conduct; increasing the role of public oversight; and developing digital tools for monitoring influence on decision-making processes. The necessity of harmonizing national legislation with European governance standards is also emphasized.

The study concludes that the institutionalization of lobbying as a transparent and regulated process is a crucial prerequisite for improving the effectiveness of public administration, strengthening democratic institutions, and ensuring a balanced alignment between public and private interests in Ukraine.

Keywords: *lobbying, conflict of interest, public administration, anti-corruption, public authorities, public integrity, civil society institution.*

Постановка проблеми. В умовах трансформації системи публічного управління в Україні, посилення демократичних процесів та інтеграції до європейського політико-правового простору зростає значення прозорих і врегульованих механізмів взаємодії між органами державної влади та групами інтересів. Лобістська діяльність, як інструмент представництва інтересів різних соціальних, економічних і професійних груп, набуває особливої ваги в контексті формування ефективної державної політики та підвищення якості управлінських рішень.

В Україні лобізм тривалий час функціонував переважно в неформалізованому полі, що сприяло виникненню корупційних ризиків, непрозорості процесів ухвалення рішень та нерівному доступу суб'єктів до впливу на державну політику. Відсутність чіткої нормативно-правової бази, інституційного забезпечення та механізмів контролю за лобістською діяльністю зумовлює необхідність її системного реформування на засадах відкритості, підзвітності та доброчесності.

У сучасних умовах євроінтеграційного курсу України, імплементації міжнародних стандартів належного врядування та антикорупційної політики особливого значення набуває вивчення та адаптація світового досвіду регулювання лобізму. Практики країн Європейського Союзу та інших розвинених демократій демонструють ефективні моделі правового врегулювання лобістської діяльності, включаючи створення реєстрів лобістів, встановлення етичних стандартів, процедур прозорого доступу до процесу прийняття рішень, а також дієвих механізмів громадського контролю.

Удосконалення лобістської діяльності в Україні є важливим чинником підвищення довіри громадян до органів влади, розвитку громадянського суспільства та забезпечення балансу інтересів у процесі формування державної політики. Водночас це сприятиме зменшенню тіньових практик впливу, посиленню конкуренції ідей та підвищенню ефективності державного управління.

Потреба у формуванні сучасної моделі лобістської діяльності, що відповідає міжнародним стандартам та враховує національні особливості, обумовлює необхідність ґрунтовного наукового дослідження цієї проблематики у державно-управлінському вимірі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема врегулювання лобіювання, лобістської діяльності, реалізації принципів та механізмів лобізму, співвідношення лобізму та корупції займаються такі українські та зарубіжні науковці, як І Ворчакова, Н. Гнатенко, С. Годний, Л. Гулак, Ю. Журба, Д. Коцупал, Д. Лавренов, М. Рачинська, В. Рихлік, М. Сичова, А. Стельмах, М. Чалий та ін. Водночас, на сьогодні відсутні системні дослідження державно-управлінського аспекту удосконалення лобістської діяльності в Україні з урахуванням світового досвіду.

Цілі дослідження є системний аналіз державно-управлінського аспекту лобістської діяльності в Україні з урахуванням світового досвіду, обґрунтування шляхів удосконалення цієї діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах трансформації публічного управління в Україні питання інституціоналізації та вдосконалення лобістської діяльності набуває системного значення як складова демократизації політичного процесу та забезпечення ефективного представництва інтересів різних соціальних груп. Лобізм у розвинених демократичних державах розглядається як легітимний інструмент взаємодії між державою, бізнесом і громадянським суспільством, що сприяє підвищенню якості управлінських рішень, однак за відсутності належного правового регулювання він може трансформуватися у тіньові практики впливу, що спотворюють публічну політику.

У науковому дискурсі лобізм визначається як інститут функціонального представництва інтересів, що доповнює традиційні механізми демократії, забезпечуючи включення різноманітних груп до процесу формування державної політики. Водночас емпіричні дослідження демонструють його подвійний характер: поряд із позитивним впливом на відкритість і конкурентність політичного процесу, він може

спричиняти дисбаланс інтересів та відтворення асиметрій впливу, особливо за умов недостатньої прозорості та контролю.

Світовий досвід переконливо засвідчує, що ефективне функціонування лобістської діяльності можливе лише за умови її чіткої нормативно-правової регламентації, інституційного оформлення та впровадження комплексних механізмів прозорості й підзвітності. Як зазначають міжнародні дослідження, регулювання лобізму не обмежується лише прийняттям спеціального закону, а включає ширший інституційний контекст: правила конфлікту інтересів, відкритість даних, контроль фінансування політики та механізми публічного доступу до інформації [1]. Саме сукупність цих елементів забезпечує соціально прийнятну та ефективну взаємодію між державою та групами інтересів.

Показовим прикладом є еволюція лобістської діяльності у США, де вона трансформувалася з неформальних практик політичного впливу у повноцінний інститут публічного управління. Формування сучасної системи регулювання відбувалося поступово: від Закону про реєстрацію іноземних агентів 1938 року та Федерального закону про регулювання лобіювання 1946 року до створення сучасної комплексної моделі наприкінці XX століття [2]. При цьому ранні нормативні акти виявилися малоефективними через нечіткість формулювань і слабкі механізми контролю, що зумовило необхідність подальшого вдосконалення законодавства.

Ключовим етапом інституціоналізації лобізму стало прийняття Закону про розкриття інформації про лобіювання 1995 року (Lobbying Disclosure Act). Його основною метою було підвищення прозорості та підзвітності лобістської діяльності шляхом обов'язкового розкриття інформації про суб'єктів впливу, їхніх клієнтів і фінансові витрати [3]. Закон встановив обов'язкову реєстрацію лобістів у відповідних органах Конгресу, передбачив санкції за недотримання цих вимог та запровадив регулярну звітність щодо здійснених контактів і витрат на лобіювання [3]. Крім того, він визначив критерії, за якими діяльність визнається лобістською, що дозволило значно зменшити можливості для уникнення правового регулювання.

У подальшому законодавство було доповнене новими вимогами, зокрема щодо електронної звітності та розширення кола суб'єктів, що підлягають реєстрації, що сприяло підвищенню відкритості процесу прийняття рішень [2]. Як підкреслюють міжнародні організації, такі механізми забезпечують можливість громадського контролю за впливом

груп інтересів та сприяють запобіганню корупції, оскільки дозволяють відстежувати, хто саме і з якою метою впливає на державну політику.

Водночас навіть у межах цієї розвиненої системи зберігаються суттєві проблеми, що свідчать про обмеженість виключно формально-правового підходу. Зокрема, дослідження вказують на те, що законодавство не охоплює всі форми впливу, оскільки частина діяльності може здійснюватися поза межами визначення «лобістського контакту» або не досягати встановлених фінансових порогів звітності [4]. Це створює можливості для обходу вимог і збереження непрозорих практик.

Крім того, сучасні наукові дослідження наголошують на існуванні так званих латентних форм лобіювання, які формально не порушують законодавство, але фактично впливають на політичні рішення. До них належать, зокрема, «астротурфінг» (створення штучної громадської підтримки) та непряме фінансування впливу через третіх осіб. Такі явища демонструють, що навіть за умов високого рівня правового регулювання лобізм може набувати прихованих форм, які складно піддаються контролю.

Отже, досвід США та інших розвинених демократій свідчить, що нормативно-правове регулювання є необхідною, але недостатньою умовою ефективного функціонування лобістської діяльності. Реальна прозорість і підзвітність досягаються лише за умови поєднання правових норм із розвиненими інституційними механізмами контролю, етичними стандартами та активною участю громадянського суспільства. Це обумовлює необхідність постійного вдосконалення системи регулювання лобізму з урахуванням нових форм і каналів впливу, що виникають у сучасних політико-управлінських процесах.

Значний науково-практичний інтерес для України становить досвід Канади, яка сформувала одну з найбільш розвинених і системно організованих моделей правового регулювання лобістської діяльності, що поєднує високий рівень юридичної техніки, інституційну визначеність і етичні стандарти поведінки. Канадський підхід ґрунтується на усвідомленні лобізму як легітимного інструменту демократичного врядування, який за належного нормативного забезпечення сприяє прозорості прийняття рішень і залученню зацікавлених сторін до формування державної політики.

Ключовим елементом цієї системи є федеральний Закон про лобізм, ухвалений у 1985 році, який встановлює базові правила здійснення лобістської діяльності на загальнодержавному рівні. Його головною метою є забезпечення прозорості взаємодії між представниками інтересів та

органами державної влади шляхом запровадження обов'язкової реєстрації лобістів, розкриття інформації про їхню діяльність та встановлення механізмів контролю. Відповідно до офіційних джерел уряду Канади, закон передбачає створення відкритого реєстру лобістів, у якому міститься інформація про суб'єктів лобіювання, їхніх клієнтів, предмети інтересу та контакти з посадовими особами [5].

Важливою особливістю канадської моделі є чітка диференціація суб'єктів лобістської діяльності. Закон розрізняє дві основні категорії лобістів: консультантів, які здійснюють діяльність від імені клієнтів на контрактній основі, та штатних лобістів, які представляють інтереси організації, в якій вони працюють. Такий підхід дозволяє враховувати специфіку різних форм лобіювання та встановлювати диференційовані вимоги до реєстрації і звітності залежно від характеру діяльності [4]. Зокрема, консультанти зобов'язані реєструватися індивідуально та регулярно подавати звіти про свою діяльність, тоді як відповідальність за реєстрацію штатних лобістів покладається на керівництво відповідної організації.

Окрім нормативно-правового регулювання, важливу роль у канадській системі відіграє Кодекс поведінки лобістів, який встановлює етичні стандарти здійснення лобістської діяльності. Цей документ спрямований на забезпечення доброчесності, відкритості та чесності у взаємодії з державними службовцями, а також на підвищення довіри громадськості до процесу прийняття рішень. Кодекс доповнює законодавчі вимоги, формуючи комплексний підхід до регулювання, що охоплює як юридичні, так і етичні аспекти діяльності лобістів [6].

Суттєвою характеристикою канадської моделі є її багаторівневність, що проявляється у наявності як федерального, так і регіонального регулювання. На рівні провінцій діють власні нормативно-правові акти, які деталізують загальні принципи та адаптують їх до місцевих умов. Особливий інтерес становить досвід провінції Квебек, де у 2002 році було прийнято Закон про прозорість і етику лобіювання [6]. Цей акт передбачає більш деталізовану класифікацію лобістів, виокремлюючи три категорії: консультантів, корпоративних лобістів та лобістів організацій. Такий підхід дозволяє точніше враховувати специфіку діяльності різних суб'єктів і встановлювати більш адекватні вимоги до їхньої прозорості та підзвітності.

Крім того, у Квебеку функціонує окремий орган контролю – Комісар з питань лобізму, який здійснює нагляд за дотриманням законодавства, веде реєстр лобістів і має повноваження щодо проведення перевірок та

застосування санкцій [7]. Це забезпечує високий рівень інституційної спроможності системи та підвищує ефективність її функціонування.

Канадська модель регулювання лобістської діяльності характеризується комплексністю, багаторівневістю та поєднанням правових і етичних інструментів впливу. Вона забезпечує баланс між легітимністю представництва інтересів і необхідністю запобігання зловживанням, створюючи прозоре середовище для взаємодії між державою та суспільством. Для України цей досвід є особливо цінним, оскільки демонструє можливість побудови ефективної системи регулювання лобізму, яка одночасно сприяє розвитку демократії та мінімізує корупційні ризики шляхом впровадження чітких правил, інституційного контролю та етичних стандартів.

Європейський досвід регулювання лобістської діяльності, зокрема приклад Німеччини, переконливо свідчить про важливість інституціоналізації лобізму як невід'ємного елементу сучасного демократичного врядування. У країнах Європейського Союзу лобізм розглядається не як виключно приватний механізм впливу, а як формалізований канал представництва інтересів, що підлягає чіткому нормативно-правовому регулюванню та публічному контролю. Основною метою такого підходу є забезпечення прозорості процесу прийняття рішень, підвищення підзвітності державних інституцій і запобігання конфлікту інтересів.

У Німеччині тривалий час лобістська діяльність здійснювалася на основі загальних принципів відкритості та парламентської демократії, однак поступово виникла потреба у більш формалізованому регулюванні. Важливим кроком у цьому напрямі стало запровадження у 2022 році обов'язкового реєстру лобістів, який функціонує при Бундестазі та федеральному уряді. Відповідно до законодавства, усі особи та організації, що здійснюють вплив на процес формування політики, зобов'язані реєструватися у цьому реєстрі та розкривати інформацію про свою діяльність, включаючи фінансові ресурси, сфери інтересів і контакти з представниками влади [8].

Запровадження такого реєстру стало відповіддю на суспільний запит щодо підвищення прозорості політичних процесів та обмеження непрозорого впливу груп інтересів. Як зазначається у звітах міжнародних організацій, відкриті реєстри лобістів є одним із ключових інструментів забезпечення підзвітності, оскільки дозволяють громадськості отримувати інформацію про те, хто саме і з якою метою впливає на державну політику [9]. У цьому контексті Німеччина приєдналася до ширшої європейської

тенденції, що передбачає інституціоналізацію лобізму через механізми відкритості та контролю.

Крім створення реєстру, німецьке законодавство встановлює чіткі процедури взаємодії між представниками інтересів і органами влади. Зокрема, визначаються правила доступу до парламентських слухань, участі у консультаціях та подання експертних пропозицій. Такий підхід сприяє формалізації каналів впливу та забезпечує рівні можливості для різних суб'єктів, що прагнуть донести свої інтереси до органів державної влади. Водночас він мінімізує ризики кулуарного прийняття рішень і сприяє підвищенню якості законодавчого процесу.

Важливою складовою європейської моделі є також впровадження стандартів етичної поведінки для лобістів і державних службовців. У Німеччині ці стандарти включають вимоги щодо доброчесності, недопущення конфлікту інтересів та обмеження так званого «ефекту обертових дверей», коли колишні посадовці переходять на роботу у структури, що здійснюють лобіювання. Як підкреслюється у дослідженнях Transparency International, саме поєднання правового регулювання з етичними нормами є ключовою умовою ефективності системи контролю за лобістською діяльністю [10].

На рівні Європейського Союзу також функціонує спільний Реєстр прозорості, який охоплює взаємодію з Європейською Комісією та Європейським Парламентом. Він передбачає добровільну (де-факто обов'язкову для доступу до інституцій) реєстрацію організацій, що прагнуть впливати на політику ЄС, а також встановлює кодекс поведінки для таких суб'єктів [11]. Це свідчить про формування у Європі комплексної багаторівневої системи регулювання лобізму, що поєднує національні та наднаціональні механізми.

Європейський досвід, зокрема приклад Німеччини, демонструє, що інституціоналізація лобізму через створення відкритих реєстрів, формалізацію процедур взаємодії та впровадження етичних стандартів є необхідною умовою забезпечення прозорості та підзвітності у публічному управлінні. Формалізація лобістської діяльності дозволяє не лише мінімізувати корупційні ризики, але й підвищити довіру громадян до державних інституцій, оскільки робить процес прийняття рішень більш відкритим і зрозумілим. Водночас досвід європейських країн підтверджує, що ефективність таких механізмів залежить від їх комплексного характеру та постійного вдосконалення з урахуванням нових викликів і форм впливу.

Для України тривалий час була характерною ситуація, за якої лобістська діяльність фактично здійснювалася, однак залишалася поза

межами чіткого нормативно-правового регулювання, що зумовлювало її переважно неформальний характер. У науковій літературі та аналітичних звітах міжнародних організацій неодноразово підкреслювалося, що відсутність прозорих правил взаємодії між суб'єктами представництва інтересів і органами державної влади призводить до домінування неофіційних каналів впливу, які супроводжуються підвищеними корупційними ризиками, обмеженим громадським контролем і нерівністю доступу до процесу прийняття рішень [4; 12].

У таких умовах лобізм в Україні часто сприймався як явище, пов'язане з кулуарними домовленостями, неформальними зв'язками та використанням адміністративного ресурсу, що суперечить його сутності як легітимного механізму представництва інтересів у демократичному суспільстві. Як зазначається у міжнародних дослідженнях, саме відсутність правового регулювання та інституційної прозорості формує негативне суспільне сприйняття лобізму і сприяє ототожненню його з корупційними практиками. Така ситуація обмежує можливості конструктивного діалогу між державою, бізнесом і громадянським суспільством, а також знижує якість державної політики через домінування вузькогрупових інтересів.

Водночас ухвалення Закону України «Про лобіювання» [13] стало важливим етапом у формуванні інституційних засад легалізації та впорядкування цієї сфери. Закон [14] закріплює базові принципи здійснення лобістської діяльності, серед яких визначальними є відкритість, прозорість, добросовісність і підзвітність. У ньому вперше на законодавчому рівні визначено поняття лобіювання, суб'єктів лобістської діяльності, об'єкти впливу та встановлено правила взаємодії між лобістами і суб'єктами владних повноважень.

Одним із ключових елементів закону є запровадження Реєстру прозорості, який має забезпечити відкритий доступ до інформації про суб'єктів лобіювання, їхні інтереси, клієнтів і фінансові витрати. Такий підхід відповідає міжнародним стандартам, зокрема рекомендаціям Організації економічного співробітництва та розвитку щодо забезпечення прозорості лобістської діяльності. Крім того, закон [14] передбачає встановлення обмежень і вимог щодо запобігання конфлікту інтересів, а також механізми контролю за дотриманням встановлених правил.

Важливим аспектом є також інституційне закріплення відповідальності за порушення законодавства у сфері лобіювання, що створює передумови для зменшення тіньових практик впливу. Водночас закон спрямований не лише на обмеження негативних явищ, але й на формування позитивного образу лобізму як інструменту участі громадськості у процесі прийняття

рішень. Це відповідає сучасним підходам до публічного управління, які передбачають залучення зацікавлених сторін до розробки політики та забезпечення балансу інтересів.

Разом із тим, навіть після прийняття відповідного закону, зберігається низка викликів, пов'язаних із його імплементацією, зокрема необхідність формування належної інституційної спроможності органів контролю, розвитку культури добросовісного лобювання та підвищення рівня правосвідомості учасників цього процесу. Як свідчить міжнародний досвід, ефективність правового регулювання залежить не лише від формального закріплення норм, але й від їх практичного застосування, наявності дієвих механізмів контролю та готовності всіх суб'єктів дотримуватися етичних стандартів.

Узагальнюючи зазначимо, що перехід України від неформалізованої моделі лобістської діяльності до інституціоналізованої системи, закріпленої на законодавчому рівні, є важливим кроком у напрямі підвищення прозорості публічного управління, зменшення корупційних ризиків і формування довіри до державних інституцій. Водночас досягнення цих цілей потребує комплексного підходу, що включає не лише правове регулювання, але й розвиток інституцій, етичних стандартів та механізмів громадського контролю.

З урахуванням сучасних тенденцій розвитку публічного управління та імплементації міжнародних стандартів прозорості, прийняття Закон України «Про лобювання» стало важливим етапом інституціоналізації лобістської діяльності в Україні. Уперше на законодавчому рівні було закріплено базові дефініції, визначено суб'єктів лобювання, об'єкти впливу, а також встановлено правила взаємодії між представниками інтересів і суб'єктами владних повноважень. Це створює нормативне підґрунтя для трансформації лобізму з неформального явища у легітимний інструмент демократичного врядування.

Водночас, попри наявність законодавчої бази, подальше вдосконалення лобістської діяльності в Україні потребує комплексного підходу, що враховує як світовий досвід, так і національні особливості функціонування політичної системи. Передусім, важливим напрямом є подальша конкретизація та розвиток понятійного апарату, закріпленого у законі. Практика застосування законодавства може виявити прогалини у визначеннях, зокрема щодо меж лобістської діяльності, суміжних форм впливу (експертної участі, адвокації, громадського представництва) та критеріїв віднесення певних дій до лобювання. У цьому контексті доцільним є розроблення підзаконних актів і методичних рекомендацій,

які б деталізували застосування норм закону, подібно до практик, що використовуються у країнах ЄС та Північної Америки.

Другим ключовим напрямом є ефективне функціонування Реєстру прозорості, передбаченого законом. Його створення відповідає міжнародним стандартам відкритості, однак ефективність залежатиме від повноти та достовірності інформації, що вноситься до реєстру, а також від доступності цих даних для громадськості. З урахуванням досвіду Європейського Союзу та Канади доцільно забезпечити інтеграцію реєстру з іншими відкритими державними базами даних, впровадити зручні інструменти пошуку та аналітики, а також передбачити обов'язкову деталізацію звітності щодо фінансування та контактів із посадовими особами.

Третім важливим аспектом є розвиток етичного регулювання лобістської діяльності. Хоча закон закріплює загальні принципи добросовісності, відкритості та підзвітності, необхідним є запровадження окремого кодексу поведінки лобістів із чіткими стандартами взаємодії з посадовими особами, правилами запобігання конфлікту інтересів та відповідальністю за їх порушення. Як свідчить досвід Канади та рекомендації Transparency International, саме поєднання правових норм із етичними стандартами забезпечує реальну ефективність регулювання та підвищує довіру до інституту лобізму.

Четвертим напрямом удосконалення є забезпечення дієвого інституційного контролю. Закон передбачає відповідні механізми, однак їх ефективність значною мірою залежить від спроможності уповноважених органів здійснювати нагляд, перевірку звітності та застосування санкцій. У цьому контексті доцільним є посилення незалежності органу контролю, забезпечення його достатніми ресурсами та повноваженнями, а також впровадження механізмів взаємодії з громадянським суспільством, зокрема через інструменти громадського моніторингу та аналітичного контролю.

Окремої уваги потребує питання запобігання латентним формам лобіювання, які можуть залишатися поза межами формального регулювання. Досвід США демонструє, що навіть за наявності розвиненої нормативної бази зберігаються такі явища, як «астротурфінг» або непряме фінансування впливу, що ускладнює забезпечення повної прозорості. У зв'язку з цим в Україні доцільно розширити підходи до ідентифікації лобістської діяльності, включаючи непрямі форми впливу, а також запровадити механізми моніторингу комунікацій між суб'єктами владних повноважень і представниками інтересів.

Водночас імплементація міжнародного досвіду не повинна мати механічного характеру. Ефективність реформування лобістської діяльності в Україні залежить від урахування специфіки національної політичної культури, рівня розвитку громадянського суспільства та інституційної спроможності держави. Формальне запозичення іноземних моделей без їх адаптації може призвести до декларативності норм і відсутності реальних змін у практиці публічного управління, що підтверджується міжнародними дослідженнями.

Таблиця 1.

Порівняльна таблиця удосконалення лобістської діяльності

Ключовий аспект	Світовий досвід (США, Канада, ЄС)	Стан в Україні	Напрями удосконалення
Нормативно-правове регулювання	Чітке законодавство, деталізовані визначення, постійне оновлення	Прийнято закон, але потребує деталізації та практики застосування	Розробка підзаконних актів, уточнення дефініцій, адаптація до практики
Реєстрація лобістів	Обов'язкові відкриті реєстри, онлайн-доступ, інтеграція з іншими базами	Формується Реєстр прозорості	Забезпечення повноти даних, інтеграція з іншими реєстрами, автоматизація контролю
Звітність і фінансування	Регулярна деталізована звітність про контакти та витрати	Визначено загальні вимоги	Посилення деталізації звітності, контроль достовірності, аналітичні інструменти
Етичні стандарти	Кодекси поведінки, стандарти доброчесності, санкції	Закріплено принципи, але відсутній окремий кодекс	Прийняття Кодексу етики лобістів, механізми контролю та відповідальності
Інституційний контроль	Незалежні органи нагляду (комісари, агентства)	Визначено загальні контрольні механізми	Посилення незалежності органу контролю, ресурсне забезпечення
Прозорість процесу прийняття рішень	Публічні консультації, відкриті зустрічі,	Частково реалізовано	Розширення електронних консультацій,

	доступ до інформації		обов'язкове розкриття контактів
Запобігання конфлікту інтересів	Чіткі правила, обмеження «обертових дверей»	Наявні базові положення	Посилення контролю за переходом посадовців у лобістську діяльність
Латентні форми лобізму	Частково регулюються, але залишаються проблемою	Практично не врегульовані	Розширення визначення лобізму, моніторинг непрямих форм впливу
Роль громадськості	Активний громадський контроль, аналітичні центри	Обмежена участь	Розвиток громадського моніторингу, доступ до відкритих даних
Адаптація міжнародного досвіду	Гнучкі моделі, постійне вдосконалення	Початковий етап імплементації	Адаптація, а не копіювання, з урахуванням національного контексту

Подальше вдосконалення лобістської діяльності в Україні має базуватися на поєднанні вже прийнятого законодавчого фундаменту з розвитком інституційних, етичних та контрольних механізмів. Це дозволить забезпечити перехід від формального регулювання до реального функціонування прозорості, підзвітної та ефективної системи представництва інтересів, що відповідатиме принципам демократичного врядування та сприятиме підвищенню якості державної політики.

Висновки. Удосконалення лобістської діяльності в Україні слід розглядати як складовий елемент системної трансформації публічного управління, спрямованої на забезпечення прозорості, підзвітності та ефективності прийняття державних рішень. Прийняття спеціального законодавства стало важливим кроком у напрямі інституціоналізації лобізму, однак саме по собі воно не гарантує досягнення реальних змін без належної імплементації та розвитку супровідних механізмів.

Світовий досвід свідчить, що ефективна модель лобізму базується на поєднанні кількох взаємопов'язаних елементів: чіткого правового регулювання, функціонування відкритих реєстрів, обов'язкової звітності, етичних стандартів та дієвого інституційного контролю. В Україні ці елементи лише починають формуватися, що обумовлює необхідність

подальшого розвитку нормативної бази, інституційної спроможності та культури добросовісного лобіювання.

Особливого значення набуває забезпечення реальної, а не декларативної прозорості. Відкритість інформації про суб'єктів лобіювання, їхні інтереси та фінансові ресурси має супроводжуватися доступністю цих даних для громадськості та можливістю їх аналітичного використання. Це створює передумови для ефективного громадського контролю та зменшення корупційних ризиків.

Не менш важливим є розвиток етичної складової лобістської діяльності. Формування стандартів поведінки та їх практичне дотримання є ключовими умовами легітимізації лобізму у суспільній свідомості. Без цього навіть досконале законодавство не зможе забезпечити належний рівень довіри до державних інституцій.

Водночас необхідно враховувати, що навіть у розвинених країнах зберігаються проблеми латентного впливу та обходу законодавчих вимог. Це підтверджує, що регулювання лобізму є динамічним процесом, який потребує постійного вдосконалення, адаптації до нових форм взаємодії та цифровізації політичних процесів.

Ключовим завданням для України є не механічне запозичення іноземних моделей, а їх адаптація до національного контексту, з урахуванням рівня розвитку інституцій, політичної культури та громадянського суспільства. Лише за таких умов можливо забезпечити трансформацію лобізму з інструменту неформального впливу у повноцінний механізм демократичного врядування, що сприятиме підвищенню якості державної політики та зміцненню довіри до влади.

Список використаних джерел:

1. Laboutková Š., Šimral V., Vymětal P. Beyond lobbying regulation: the advantages of a broader approach to implementing and evaluating transparent lobbying rules. *Int Groups Adv.* 2025. № 14. P. 194–218. <https://doi.org/10.1057/s41309-025-00236-y>
2. Năstase A. A tale of two cities: regulating lobbying through public and private instruments in Brussels and Washington D.C. *Int Groups Adv.* 2024. № 13. P. 498–526. <https://doi.org/10.1057/s41309-024-00226-6>
3. Lobbying Disclosure Act of 1995. URL: <https://lobbyingdisclosure.house.gov/lda.html>
4. OECD. Lobbyists, Governments and Public Trust. Increasing transparency through legislation. URL: <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2009/12/lo>

bbyists-governments-and-public-trust-volume-1_g1ghb626/9789264073371-en.pdf.com

5. Lobbying Act (R.S.C., 1985, c. 44 (4th Supp.)). URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/L-12.4/>

6. Lobbying Transparency and Ethics Act. URL: <https://lobbyisme.quebec/en/act-and-regulations/lobbying-transparency-and-ethics-act/>

7. Office of the Commissioner of Lobbying. URL: <https://lobbycanada.gc.ca/en/>

8. Lobbyregister. URL: <https://www.lobbyregister.bundestag.de/startseite>

9. OECD. Lobbying and influence. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/lobbying.html>

10. International standards for lobbying regulation. URL: <https://transparency.eu/international-standards-for-lobbying-regulation/?utm.com>

11. Transparency register. URL: https://transparency-register.europa.eu/index_en

12. Lobby transparency across the EU. URL: https://transparency.eu/wp-content/uploads/2024/02/Transparency-international-EU_briefing_Lobby-transparency-in-the-EU.pdf

13. Закон України «Про лобіювання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20#Text>

References:

1. Laboutková, Š., & Šimral, V., & Vymětal, P. (2025), Beyond lobbying regulation: the advantages of a broader approach to implementing and evaluating transparent lobbying rules. *Int Groups Adv*, 14, 194–218. <https://doi.org/10.1057/s41309-025-00236-y>

2. Năstase, A. (20204), A tale of two cities: regulating lobbying through public and private instruments in Brussels and Washington D.C. *Int Groups Adv*, 13, 498–526. <https://doi.org/10.1057/s41309-024-00226-6>

3. Lobbying Disclosure Act of 1995. URL: <https://lobbyingdisclosure.house.gov/lda.html>

4. OECD. Lobbyists, Governments and Public Trust. Increasing transparency through legislation. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2009/12/lobbyists-governments-and-public-trust-volume-1_g1ghb626/9789264073371-en.pdf.com

5. Lobbying Act (R.S.C., 1985, c. 44 (4th Supp.)). URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/L-12.4/>
6. Lobbying Transparency and Ethics Act. URL: <https://lobbyisme.quebec/en/act-and-regulations/lobbying-transparency-and-ethics-act/>
7. Office of the Commissioner of Lobbying. URL: <https://lobbycanada.gc.ca/en/>
8. Lobbyregister. URL: <https://www.lobbyregister.bundestag.de/startseite>
9. OECD. Lobbying and influence. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/lobbying.html>
10. International standards for lobbying regulation. URL: <https://transparency.eu/international-standards-for-lobbying-regulation/?utm.com>
11. Transparency register. URL: https://transparency-register.europa.eu/index_en
12. Lobby transparency across the EU. URL: https://transparency.eu/wp-content/uploads/2024/02/Transparency-international-EU_briefing_Lobby-transparency-in-the-EU.pdf
13. Law of Ukraine "On Lobbying". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20#Text>

Фінансування. Дослідження виконано без залучення зовнішнього фінансування.

Використання ШІ. Під час підготовки статті автором не використовувалися інструменти штучного інтелекту. Автор несе повну відповідальність за зміст статті.

Подяки. Подяки відсутні.

Отримано: 24.03.2026

Прийнято: 28.05.2026

Опубліковано: 22.06.2026